

VELKÁ MORAVA

A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Pavel Kouřil (ed.)

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.

**VELKÁ
MORAVA**

1150 let křesťanství ve střední Evropě

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Pavel Kouřil (ed.)

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.

Brno 2014

**VELKÁ
MORAVA**

1150 let křesťanství ve středu Evropy

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘEŠŤANSTVÍ

Pavel Kouřil (ed.)

27. 11. 2014 – 28. 2. 2015 – Palác šlechtičen, Moravské zemské muzeum, Brno

17. 4. 2015 – 28. 6. 2015 – Císařská konírna, Pražský hrad, Praha

7. 8. 2015 – 1. 11. 2015 – Bratislavský hrad, Bratislava

MINISTERSTVO
KULTURY

AKADEMIE VĚD
ČESKÉ REPUBLIKY

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
ve spolupráci s Moravským zemským muzeem

Editor: Pavel Kouřil

Autoři textů: Andrea Bartošková
Peter Bednár
Ivana Boháčová
Petr Čech
Jan Frolík
Luděk Galuška
Jana Gryc
Milan Hanuliak
Hajnalka Herold
Dagmar Jelínková
Pavel Kouřil
Christian Lübke
Jiří Macháček
Jan Mařík
Zdeněk Měřínský
Karol Pieta
Lumír Poláček
Jacek Poleski
Naďa Profantová
Rudolf Procházka
Svetlana S. Rjabceva
Alexander T. Ruttkay
Matej Ruttkay
Petr Sommer
Béla Miklós Szöke
Pavel Šlězár
Tatiana Štefanovičová
Michal Téra
Kateřina Tomková
Vladimír Vavřínek
Martin Wihoda
Herwig Wolfram
Jozef Zábojník

Autoři textů
katalogu: Pavel Kouřil
Luděk Galuška
Jiří Košta

Recenzenti textů: Petr Charvát
Libor Jan

Překlady: Louise Bremby
Jana Gryc
Jana Klíčová
Olga Lečbychová
Yvona Levíčková
Lingea s.r.o.
Petra Melichar
Eva Mošová
Stanislav Oplatek
Chris Sullivan
Marek Vlach

Korektury
českých textů: Jana Fantová

Korektury
anglických textů: Tereza Bartošková
Paul Maddocks

Redakce: Zdenka Kosarová
Olga Lečbychová
Miroslava Šudomová

Fotografie katalogu: Jiří Foltýn
Barbora Tesařová

Tvorba hmotových
modelů: Radek Míka, M'Plan

Obálka, grafická
úprava a tisk: Arte 73, s.r.o.

© Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.

ISBN 978-80-86023-53-3

Partnerské instituce:

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Archeologický ústav SAV v Nitre
Archiv Pražského hradu
Hornonitrianske múzeum v Prievidzi
Masarykovo muzeum v Hodoníně, p. o.
Moravský zemský archiv v Brně
Muzeum Archeologiczne w Krakowie
Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, p. o.
Muzeum Kroměřížska, p. o.
Muzeum města Brna, p. o.
Muzeum a galerie v Prostějově, p. o.
Muzeum Těšínska, p. o.
Múzeum mesta Bratislavy
Národní muzeum Praha
– Historické muzeum
Národní muzeum Praha
– Přírodovědné muzeum
Národní památkový ústav
– územně odborné pracoviště v Olomouci
Národní památkový ústav
– územně odborné pracoviště v Ostravě
Oblastní muzeum v Chomutově
Ponitrianske múzeum v Nitre
Považské múzeum v Žiline
Regionální muzeum v Mikulově, p. o.
Slovácké muzeum v Uherském Hradišti
Slovenské národné múzeum
– Archeologické múzeum Bratislava
Slovenské národné múzeum
– Historické múzeum Bratislava
Slovenské národné múzeum
– Etnografické múzeá v Martine
Spolková země Dolní Rakousy
Technické muzeum v Brně
Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Ústav archeologie a muzeologie
Filozofické fakulty Masarykovy univerzity
Vlastivědné muzeum v Olomouci
Jiří Janošík, Bratislava

OBSAH

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Velká Morava a počátky křesťanství (Úvodní slovo) – Pavel Kouřil	15
Dějiny a stav výzkumu Velké Moravy – Zdeněk Měřínský	16
Počátky slovanského osídlení na Moravě – Dagmar Jelínková	23
Slovania a avarský kaganát – Jozef Zábojník	33
Slovanské archaické náboženství – Michal Téra	40
Od Moravanů k Velké Moravě a zase zpět – Martin Wihoda	46
Rex, principes, optimates – elity Velké Moravy – Luděk Galuška	51
Mocenské elity v Čechách 9.–10. století – Naďa Profantová	62
Vojenstvo Velké Moravy – Alexander T. Ruttikay	70
Křesťanství a byzantská misie na Velké Moravě – Vladimír Vavřínek	79
Kultura a vzdělanost Velké Moravy – Vladimír Vavřínek	83
Velkomoravská církevní architektura – Lumír Poláček	87
Pohřební rítus na Velké Moravě – Milan Hanuliak	92
Výroba, řemesla a obchod v období předvelkomoravském a velkomoravském na Moravě a ve Slezsku – Zdeněk Měřínský	98
Šperk a šperkařství Velké Moravy – Luděk Galuška	124
Čechy a Velká Morava – svědectví archeologie – Ivana Boháčová, Naďa Profantová	134
Říše Moravanů a bavorská východní marka – Herwig Wolfram	145
Kontakty kmenů v povodí Visly a Odry s Velkou Moravou – Jacek Poleski	150
Velká Morava a říše – Christian Lübke	155
Kontakty východní Evropy s Velkou Moravou – Svetlana S. Rjabceva	159
Poslední léta a pád Velké Moravy – Pavel Kouřil	167

VÝZNAMNÉ ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY:

MORAVA

Mikulčice – Lumír Poláček	174
Staré Město – Uherské Hradiště – Luděk Galuška	178
Pohansko u Břeclavi – Jiří Macháček	184
Staré Zámky v Brně-Lišni – Zdeněk Měřínský	188
Znojmo – Hradiště sv. Hypolita – Zdeněk Měřínský	196
Olomouc – Pavel Šlězár	201
Přerov – Rudolf Procházka	208
Chotěbuz – Podobora – Pavel Kouřil, Jana Gryc	214

RAKOUSKO

Gars-Thunau – Hajnalka Herold	219
--------------------------------------	-----

SLOVENSKO

Bojná – Karol Pieta	225
Nitra – Peter Bednár, Matej Ruttkay	229
Ducové – Kostolec – Alexander T. Ruttkay	235
Nitrianska Blatnica – Alexander T. Ruttkay	238
Pobedim – Alexander T. Ruttkay	242
Bratislava a Devín – Tatiana Štefanovičová	244

MAĎARSKO

Blatnograd (Mosaburg/Zalavár) – Béla Miklós Szöke	247
--	-----

ČECHY

Pražský hrad – Jan Frolík	253
Stará Kouřim – Petr Sommer	256
Budeč – Andrea Bartošková	258
Libice nad Cidlinou – Jan Mařík	263
Levý Hradec – Kateřina Tomková	268
Stará Boleslav – Ivana Boháčová	272
Žatec – Petr Čech	276
Katalog	281
Poznámky	474
Seznam zkratk	475
Literatura	476
Prameny	514
Autoři textů	516

AUTOŘI TEXTŮ

PhDr. Andrea Bartošková

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
bartoskova@arup.cas.cz

PhDr. Peter Bednár, CSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
Peter.Bednar@savba.sk

PhDr. Ivana Boháčová, Ph.D.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
bohacova@arup.cas.cz

Mgr. Petr Čech

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
cech@arup.cas.cz

PhDr. Jan Frolík, DrSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
frolik@arup.cas.cz

doc. PhDr. Luděk Galuška, CSc.

Moravské zemské muzeum
Zelný trh 6, 659 37 Brno
lgaluska@mzm.cz

Mgr. Jana Gryc

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno
janaslowioczek@seznam.cz

PhDr. Milan Hanuliak, DrSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
nrauhanu@savba.sk

Dr. Hajnalka Herold

Department of Archaeology, University of Exeter
Laver Building, North Park Road
Exeter EX4 4QE, United Kingdom
h.herold@exeter.ac.uk

Mgr. Jiří Košta

Národní muzeum – Historické muzeum Praha
Vínohradská 1, 110 00 Praha 1
Jiri.Kosta@seznam.cz

doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno
kouril@arub.cz

prof. Dr. Christian Lübke

GWZO eV. an der Universität Leipzig
Reichsstr. 4-6, D-04109 Leipzig
luebke@uni-leipzig.de

prof. Mgr. Jiří Macháček, Ph.D.

Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty
Masarykovy univerzity Brno
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
machacek@phil.muni.cz

Mgr. Jan Mařík, Ph.D.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
marik@arup.cas.cz

prof. PhDr. Zdeněk Měřinský, CSc.

Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty
Masarykovy univerzity Brno
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
merinsky@phil.muni.cz

PhDr. Karol Pieta, DrSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
nraupiet@savba.sk

PhDr. Lumír Poláček, CSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno
polacek@arub.cz

prof. Dr. hab. Jacek Poleski

Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
Ul. Gołębia 11, 31-007 Krakow
jpoleski@wp.pl

PhDr. Naďa Profantová, CSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
profantova@arup.cas.cz

PhDr. Rudolf Procházka, CSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno
prochazka@arub.cz

dr. Svetlana S. Rjabceva

Institutul Patrimoniului Cultural
Mun. Chişinău, bd. Ştefan cel Mare 1
sveta.earing@gmail.com

prof. PhDr. Alexander T. Ruttkay, DrSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
nraurut@savba.sk

PhDr. Matej Ruttkay, CSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
matej.ruttkay@savba.sk

prof. PhDr. Petr Sommer, CSc., DSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
sommer@arup.cas.cz

prof. Béla Miklós Szöke

Régészeti Intézet, Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
1014 Országház u. 30, Budapest, 1250 Pf.: 9.
szoke.bela@btk.mta.hu

Mgr. Pavel Šlézar

Národní památkový ústav – územně odborné pracoviště
Olomouc
Michalská 3, 771 11 Olomouc
slezar.pavel@npu.cz

prof. PhDr. Tatiana Štefanovičová, CSc.

Slovenský archeologický a historický inštitút (SAHI)
Vajnorská 8/A, 831 04 Bratislava – Nové Mesto
Tatiana.Stefanovicova@sahi.sk

Mgr. Michal Téra, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky, Filozofická fakulta,
Univerzita Pardubice
Studentská 84, 532 10 Pardubice
MichalTera@seznam.cz

PhDr. Kateřina Tomková

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
tomkova@arup.cas.cz

PhDr., Dr.h.c. Vladimír Vavřínek, CSc.

Slovanský ústav Akademie věd ČR, v. v. i.
Valentinská 1, 110 00 Praha 1
vladimir.vavrinek@seznam.cz

prof. PhDr. Martin Wihoda, Ph.D.

Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity
Brno
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
wihoda@phil.muni.cz

prof. em. Dr. Herwig Wolfram

Institut für Österreichische Geschichtsforschung,
Universität Wien
Universitätsring 1, A-1010 Wien
herwig.wolfram@univie.ac.at

doc. PhDr. Jozef Zábajník, CSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
jozef.zabajnik@savba.sk

Pavel Kouřil (ed.)

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Grafická úprava a tisk: Arte 73 s. r. o.

Na přebalu:

přední strana – zlatý závěsek s perlami a skleněnou imitací almandinu, Mikulčice – Valy,
inv. č. 594-2/57, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

zadní strana – zlatý dvouplášťový gombík, Mikulčice – Valy,
inv. č. 594-1122a/57, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Vydal Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
www.arub.cz

© Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.

Brno 2014

ISBN 978-80-86023-53-3

ISBN 978-80-86023-53-3